

Edward
Denison Ross

List of Birds in Turki, Manchu, and Chinese (Calcutta 1909), *Abu Turab's History of Gujarat* (Calcutta 1909), *An Arabic History of Gujarat* (London 1910), *The Poems of the Emperor Babur (Dīvān-i Bābur*, Calcutta 1910) ve *The Persian and Turki Divāns of Bayram Khan* (Calcutta 1910) adlı kitaplarını yayımladı.

1914'te İngiltere'ye dönerek British Museum'da görev başlayan Ross, Hindistan'da elde ettiği bilgi ve deneyimleri I. Dünya Savaşı sırasında çeşitli askerî kurumlarda kullandı ve üstün hizmetlerinden dolayı 1918 yılında kendisine şövalyelik unvanı verildi. Savaşın sona, Londra'da yeni kurulan (1916) School of Oriental Studies'in (1938'den itibaren The School of Oriental and African Studies) başına getirildi. Öncelikle kütüphaneyi düzenledi ve kurumun yayın organı *Bulletin of the School of Oriental Studies*'in editörlüğünü üstlendi, kısa zamanda hem okulun hem derginin ününü ve itibarını arttırdı. Bu arada okulun yöneticiliği ve Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün başkanlığı yanında bilimsel çalışmalarını da sürdürdü; *Tarikh-i Fakhr ud-Din Mubarakshah* (London 1927), *Eastern Art and Literature* (London 1928), *Islam* (New York 1931), *The Persians* (Oxford 1931), *Persian Art* (London 1931), *La prose persane, la poésie persane* (Paris 1933), *Sir Anthony Sherley* (London 1933), *Dialogues in the Eastern Turki Dialect* (London 1934), *Discourse of the Turks by Sir Thomas Sherley* (London 1936) adlı eserlerini yayımladı; bir İran sanatı sergisi düzenledi. Ayrıca çeşitli dergilere makaleler yazdı ve *The Cambridge History of India* gibi serilere katkıda bulundu. 1938'de emekliye ayrılan Ross, II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine para sıkıntısı çekmeye başlayınca Ocak 1940'ta İstanbul'a konsolos ve danışma bürosunun sorumlusu olarak tayin edildi. 23 Eylül 1940'ta İstanbul'da öldü.

BİBLİYOGRAFYA :

L. Binyon, *Both Ends of the Candle: The Autobiography of Sir E. Denison Ross*, London 1944; H. A. R. Gibb, "Obituary Notice: Edward Denison Ross, 1871-1940", *JRAS* (1941), s. 49-52; F. Krenkow, "Sir Edward Denison Ross", *IC*, XV/2 (1941), s. 141-142; R. L. Turner, "Obituary: Sir Edward Denison Ross", *BSOAS*, X/3 (1940), s. 832-836.

DİA

ROSSI, Ettore
(1894-1955)

İtalyan Türkologu ve şarkiyatçısı.

Milano yakınlarında doğdu. Pavia Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Grek filolojisi ve Antikçağ tarihi okudu. Henüz öğrenciyken askere alındığından 1914'ten itibaren bir süre okumaya ara vermek zorunda kaldı. Askerliğini Libya'da yaptı ve bu onun hayatında bir dönüm noktası oldu. Tripoli'de (Trablusgarp) önce Arapça, ardından Türk askerlerinden Türkçe öğrendi. Üniversiteyi bitirip doktorasını verdikten (1920) sonra Libya'da resmî bir görev üstlendi, böylece iki yıl ülkenin kültür ve folkloruyla ilgilendi. 1922'de İtalya'ya döndü ve Roma'da Istituto per l'Oriente'de işe girdi; bu enstitünün yayın organı olan *Oriente Moderno* dergisinde yazı yazmaya başladı. Bu arada Farsça öğrendi. 1927'de Roma Üniversitesi'nde açılan Türk Dili, Tarihi ve Edebiyatı Bölümü'ne eylemsiz doçent, 1935'te eylemli doçent oldu ve üç yıl sonra Fars Dili, Tarihi ve Edebiyatı Bölümü'nde ders vermeye başladı. 1938'de Carlo Alfonso Nallino'nun ölümü üzerine ondan boşalan Istituto per l'Oriente ile bu enstitünün çıkardığı *Oriente Moderno* dergisinin başına getirildi.

Rossi ilmi çalışmalarını yanında ülkesinde iktidarda bulunan Faşist Parti ile de ilgilendi ve aldığı aktif görevlerle bir parti militanı olarak sivrildi. Bu sayede ilmi çalışmalarında gerekli kitapları temin etmek, başka ülkelerdeki ana kaynakları, belgeleri incelemek için devlet imkânlarından yararlandı ve seyahatlere çıktı. 1940 yılında İtalya'nın işgal ettiği Arnavutluk'a ve Yunanistan'a, ardından defalarca Türkiye'ye ve Yemen'e gitti. Ayrıca Libya ve Akdeniz tarihiyle ilgili olarak Malta şövalyeleriyle yakın temas içine girdi ve onlardan maddî imkânlar elde etti; böylece arşiv ve kütüphane çalışmalarını derinleştirip eserler ortaya koydu. İtalyan hükümeti bu çok faal kişiyi Dışişleri ve Koloniler Bakanlığı müsteşarlığına tayin etti. Ülkesinin II. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması ve Faşist Parti'nin sert takibata uğra-

Ettore Rossi

masına rağmen ilmî itibarı sebebiyle kendisine dokunulmadı. Hayatının son günlerinde Avrupa'da çok seğkin bir yeri bulunan Accademia Nazionale dei Lincei'ye üye seçildiyse de herhangi bir faaliyet göstermeden 23 Ağustos 1955 tarihinde Roma'da öldü.

Hızlı fakat çok titiz çalışan bir bilim adamı olan Rossi'nin arkasında bıraktığı yirmi kitap, 170'ten fazla makale ve ansiklopedi maddesiyle yüzlerce kitap tanıtım-kritik yazısı onun bu özelliğini yansıtır. Ölümünden sonra ailesi muhteşem kütüphanesini Istituto per l'Oriente'ye bağışlamıştır. Rossi'nin yurt içinde ve dışında gittiği her yerde ilk işi kitapçıları dolaşmak oldu ve dikkatini çeken her eseri aldı. Papalık tarafından oluşturulan Biblioteca Apostolica Vaticana'daki az bilinen veya hiç tanınmayan eserleri ve yazma metinleri inceleyip ilim dünyasına sundu. Bir Türkolog sıfatıyla ortaya koyduğu en önemli eserinin Vatikan Kütüphanesi'nde bulunduğu yeni bir *Dede Korkut Kitabı* yazmasının neşri olmasına rağmen (bk. DEDE KORKUT) Rossi, daha çok Osmanlı hâkimiyeti altındaki Arnavutluk, Libya, Bulgaristan, Kuzey Afrika ve Malta şövalyeleri üzerinde durmuş, özellikle Osmanlılar, Osmanlıca, modern Türk dili ve sadeleşme safhaları ile modern Türkiye'nin ilim ve kültür meseleleriyle ilgilenmiştir. Onun asıl ağırlığını pek çok ilmi dergide çıkan makalelerine verdiği ve bu arada "Mussolini'nin en büyük eseri" denilen *Enciclopedia Italiana*'ya birçok madde yazdığı görülmektedir.

Eserleri. Aggiunta alla "Bibliographie méthodique de l'ordre souverain de St. Jean de Jérusalem" di Ferdinand de Hellwald (Roma 1924); *Storia della marina dell' Ordine di S. Giovanni di Gerusalemme, di Rodi e di Malta* (Roma-Milano 1926); *Assedio e conquista di Rodi secondo le relazioni edite ed inedite dei Turchi. Con una notizia sulla Biblioteca Hâfiz di Rodi* (Roma

1927; Luigi Bonelli'nin eleştirisi üzerine buna bir zeyil hazırlamıştır; *La cronaca araba tripolina di Ibn Galbûn* (Bologna 1936); *Manuale di lingua turca. Vol. I. Grammatica elementare, esercizi, vocabolarietti* (Roma 1939; bu eserin ikinci cildi 1963 yılında neşredilmiştir); *L'Arabo parlato a Şan'a*. *Grammatica, testi, lessico* (Roma 1939); *Il dominio degli Spagnoli e dei Cavalieri di Malta a Tripoli (1530-1551). Con appendice di documenti dell'Archivio dell'Ordine a Malta* (Verbania 1942); *Documenti sull'origine e gli sviluppi della Questione Araba (1875-1944). Con introduzione storica* (Roma 1944); *Nur Baba. Romanzo turco d'ambiente bektasci* (Roma 1945); *Grammatica di persiano moderno. Con esercizi, vocabolarietti e note di metrica* (Roma 1947); *Elenco dei manoscritti persiani della Biblioteca Vaticana. Vaticani-Barberiniani-Borgiani-Rossiani* (Città del Vaticano 1948); *Il "Kitâb-i Dede Qorqut", Racconti epico-cavallereschi dei Turchi Oğuz tradotti e annotati con "facsimile" del Ms. Vat. turco 102* (Citta del Vaticano 1952; bu eserin giriş kısmını oluşturan uzun tahlil Mahmut Şakiroğlu tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir [Erdem, XII/34 [Mayıs 1999], s. 183-276]); *Elenco dei manoscritti turchi della Biblioteca Vaticana. Vaticani-Barberiniani-Borgiani-Rossiani, Chigiani* (Città del Vaticano 1953); *Novelle Turchi moderne. Tradotte con note e appunti bibliografici* (Roma 1964); *Storia di Tripoli e della Tripolitana dalla conquista araba al 1911* (nşr. Maria Nalino ve F. Castro, Roma 1968); *Valde Sultan* (nşr. Giacomo E. Carretto, Roma 2007; eserleri için ayrıca bk. *OM*, XXXV/10, s. 418-424).

BİBLİYOGRAFYA :

Salvatore Bono, *Storiografia e fonti occidentali sulla Libia (1510-1911)*, Roma 1982, s. 15-20, ayrıca bk. İndeks; F. Gabrieli, "Ettore Rossi (1894-1955)", *Orientalisti del Novecento*, Roma 1993, s. 105-107; a.mf., "Ricordo di Ettore Rossi", *OM*, XXXV/10 (1955), s. 409-418; Hasan Eren, *Türklük Bilimi Sözlüğü I: Yabancı Türkologlar*, Ankara 1998, s. 288-292; R. Ciasca – G. Levi Della Vida, "In Memoriam: Ettore Rossi", *OM*, XXXV/10 (1955), s. 349-353; E. Jemma, "Bibliografia degli scritti di Ettore Rossi", a.e., s. 418-424; J. Eckmann, "Ettore Rossi (1894-1955)", *TDED*, VII/1-2 (1956), s. 125-131; A. D. [Agop Di-laçar], "Ettore Rossi (1894-1955)", *TDL*, V/49 (1955), s. 15-17; F. Babinger, "Ettore Rossi (1894-1955)", *ZDMG*, 106 (1956), s. 1-6; Tahir Pamir, "Ettore Rossi Bibliyografyasına Giriş", *TDL*, IX/103 (1960), s. 361-368; Mahmut Şakiroğlu, "Ölümünün Otuzuncu Yılında Ettore Rossi (1894-1955)", a.e., L/405 (1985), s. 116-119.

MAHMUT H. ŞAKIROĞLU

RUAYNÎ

(الرعيّني)

Ebû Ca'fer Şihâbüddin Ahmed
b. Yûsuf b. Mâlik
b. İsmâil er-Ruaynî el-Gırnâtî el-Bîrî
(ö. 779/1378)

Arap dili, edebiyatı
ve kıraat âlimi, şair.

708'de (1308) Gırnata'da (Granada) doğdu. Ruaynî nisbesinin, aslen Yemenli olup mensuplarının bir kısmı Amr b. Âs tarafından Mısır'a yerleştirilen Zûruayn kabilesiyle ilgili olması muhtemeldir. Ayrıca Halep yakınlarında Fırat kıyısındaki el-Bîre (Birecik) köyünde otuz yıldan fazla kalması sebebiyle Bîrî, ilk edebî faaliyetlerini Endülü'sün İlbîre (Elvira) bölgesinde sürdürdüğü için İlbîrî nisbeleriyle de anılır. İlk tahsilini Gırnata'da yaptı. Ali b. Ömer el-Kaycâtî, Muhammed b. İbrâhim el-Beyyânî, Muhammed b. Ali İbnü'l-Fahhâr gibi âlimlerden kıraat, hadis, fıkıh, dil ve edebiyat dersleri aldı. Mâleka'da (Malaga) Muhammed b. Ubeydullah b. Manzûr'dan faydalandı. Gırnata Ulucamiî'nde verilen derslere devam ederken aynı derslere katılan âmâ İbn Câbir el-Hevvârî ile tanıştı ve aralarında çok samimi bir dostluk oluştu. Yedikleri içtikleri ve giydikleri bile aynı olan bu iki arkadaş dostluklarının bozulmaması için evlenmemeye karar verdiler. Her tarafta beraber görünmeleri sebebiyle "el-A'mâ ve'l-basîr", "A'meyeyn" diye anıldılar. Bu dostlukta Ruaynî'nin son derece dindar, ahlâklı, insafî ve iyilik sever olmasının büyük payı olmalıdır.

İki dost 738 (1338) yılının başında hac ve ilim yolculuğu için Endülü's'ten ayrıldı, Kuzeybatı Afrika'nın birçok şehrini dolaşarak âlimlerin derslerine katıldı. Bunlar on bir yıl boyunca Mısır, Hicaz, Dimaşk, Ba'lebek, İskenderiye gibi ülke ve şehirlerde karşılaştıkları âlimlerden yararlandılar. Hac dönüşü Kahire'ye gelip Ebû Hayyân el-Endülü'sî'nin derslerine devam ettiler. 741'de (1340) Dimaşk'a giderek Eşrefiye'deki Dârülhadis Medresesi'ne yerleştiler. Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî, Muhammed b. Ebû Bekir b. Abdüddâim, Ahmed b. Ali el-Cezerî, Şemseddin İbn Abdülhâdî gibi âlimlerin özellikle hadis derslerini takip ettiler. 742'de (1341) Selâhaddin es-Safedî ile görüşen ve ondan icâzet alan Ruaynî aynı yılın sonunda Halep'e gitmek üzere Dimaşk'tan ayrıldı. Yolda Ba'lebek'e uğrayıp Fâtıma bint Mûsâ b. Muhammed el-Yûniyye'den eş-Şâtıbiyye'yi okuyarak

icâzet aldı. Halep'te İbrâhim b. Mahmûd el-Halebî'nin, Medine'de Burhâneddin İbn Ferhûn ile Muhammed b. Ahmed el-Hazrecî'nin hadis derslerine devam etti. Safedî, İbn Câbir ve Zeynüddin İbnü'l-Verdî'den şiir rivayet etti. Ruaynî ve İbn Câbir 749 (1348) yılında Artuklular idaresindeki Halep'in el-Bîre kasabasına gidip yerleştiler. Halk tarafından büyük saygı gören iki arkadaş burada otuz yılı aşkın bir süre ikamet ettiler. Ruaynî eserlerinin çoğunu Bîre'de yazdı. Zaman zaman yaptıkları seyahatlerde Hama, Humus, Trablusşam ve Mardin gibi şehirleri ziyaret ettiler. 755-756 (1354-1355) ve 765-766 (1364-1365) yıllarında hacca giderek Medine'de mücâvir kaldılar. İbn Câbir 779'da (1377) evlendi. Bunun üzerine Halep'e giden Ruaynî aynı yıl ramazan ayının ortasında vefat etti (1378 Ocak ortası). Kendisinden bir süre sonra el-Bîre'de (780/1378) vefat eden İbn Câbir, Ruaynî hakkında uzun bir merasiye kaleme aldı.

Daha çok Arap dili ve edebiyatı dersleri veren Ruaynî'nin Halep'te ders okuttuğu cami Mescidü'n-nühât diye anılmıştır. Kendisinden İbnü'l-Cezerî başta olmak üzere Muhammed b. Ahmed İbnü'l-Acemî, İbrâhim b. Muhammed Sibt İbnü'l-Acemî, Ömer b. Mahmûd el-Kerekî ve Muhammed b. Ali İbn Ebû'l-Aşâir gibi şahıslar faydalanmıştır. *Trâzû'l-Hulle*, *İktitâfû'l-ezâhir* ve *Tuhtetü'l-akrân* gibi eserleri Ruaynî'nin derin ilmini kanıtlamaktadır. Ruaynî'nin başta Makkarî'nin *Nefhu't-ğibî* olmak üzere (II, 675-690) biyografi ve edebiyat kitaplarında cinas, tevriye, teşrîf, taştîr, tazmîn, iktibas ve istihdâm gibi bedîî sanatlarla dair gazelleri, ayrıca cinas ve tevriye bağlamında kullanılmış aruz bahirlerinin adlarına ilişkin şiirleri yer almaktadır.

Eserleri. 1. *Trâzû'l-Hulle ve şifâ'ü'l-gulle*. İbn Câbir el-Hevvârî'nin *Bedî'iyetü'l-ıumyân (el-Hulletü's-siyerâ' fi medhi hayri'l-verâ')* adlı 177 beyitlik bedîiyyesinin şerhidir. Edebiyat eleştirmenleri tarafından Hevvârî'nin kendi şerhinden de üstün kabul edilen eserde Ruaynî kasidesinin metnini anlamada üstün kudretini göstermiş, belâgat, edebiyat, lugat, sarf, nahiv, aruz, edebî eleştiri, tarih, din vb. alanlardaki derin bilgisini ortaya koymuş, Hz. Peygamber ile sahâbenin ve özellikle Hulefâ-yi Râşidîn'in sîretine dair doyurucu bilgiler sunmuştur. 763 (1362) yılında el-Bîre'de kaleme alınan şerhin mukaddimesinde bedîî ilmi, fesahat ve belâgat, lafza ve mânaya yönelik bedîî sanatlar, bedîin meânî ve beyân ilimleriyle ilgisi ve altı ede-